YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (viides jaosto)

14 päivänä marraskuuta 1996 *

Asiassa C-333/94 P,

Tetra Pak International SA, kotipaikka Pully (Sveitsi), edustajinaan asianajajat Michel Waelbroeck ja Alexandre Vandencasteele, Bryssel, sekä barrister Vivien Rose, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto Ernest Arendt, 8—10 rue Mathias Hardt,

valittajana,

jossa valittaja vaatii muutoksenhaussaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-83/91, Tetra Pak vastaan komissio, 6.10.1994 antaman tuomion (Kok. 1994, s. II-755) kumoamista,

vastapuolena:

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen yksikön virkamies Julian Currall, avustajanaan Nicholas Forwood, QC, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto),

toimien kokoonpanossa: ensimmäisen jaoston puheenjohtaja L. Sevón, joka hoitaa viidennen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit C. Gulmann, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet ja P. Jann (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
kirjaaja: hallintovirkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan asianosaisten 21.5.1996 pidetyssä istunnossa esittämät lausumat,

kuultuaan julkisasiamiehen 27.6.1996 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Tetra Pak International SA (jäljempänä Tetra Pak) on yhteisöjen tuomioistuimeen 20.12.1994 toimittamallaan valituksella hakenut muutosta yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-83/91, Tetra Pak vastaan komissio, 6.10.1994 antamaan tuomioon (Kok. 1994, s. II-755, jäljempänä valituksenalainen tuomio), jolla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi Tetra Pakin nostaman kanteen, jossa tämä vaati ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta 24 päivänä heinäkuuta 1991 tehdyn komission päätöksen 92/163/ETY (asia IV/31.043 — Tetra Pak II, EYVL 1992 L 72, s. 1, jäljempänä riidanalainen päätös) kumoamista.

2 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisessa tuomiossaan todennut seuraavaa (1—21 kohta):

— Tetra Pak, jonka kotipaikka on Sveitsissä, johtaa alun perin ruotsalaista ja sittemmin maailmanlaajuiseksi kasvanutta konsernia. Tetra Pak -konserni on erikoistunut sellaisten laitteistojen ja materiaalien valmistamiseen, joita käytetään nestemäisten ja puolinestemäisten elintarvikkeiden pakkaamiseen pahvipakkauksiin. Se toimii sekä aseptisen että ei-aseptisen pakkaamisen markkinoilla. Sen toiminta koostuu pahvipakkausten ja täyttökoneiden valmistuksesta.

— Vuonna 1983 90 prosenttia pahvipakkauksista käytettiin maidon ja muiden nestemäisten maitotuotteiden pakkaamiseen. Vuonna 1987 tämä osuus oli noin 79 prosenttia. Noin 16 prosenttia pahvipakkauksista käytettiin tällöin hedelmämehujen pakkaamiseen. Jäljellä olevat 5 prosenttia käytettiin muiden tuotteiden (viini, kivennäisvedet, tomaattivalmisteet, keitot, kastikkeet ja vauvanruoka) pakkaamiseen.

— Aseptisen pakkaamisen alalla Tetra Pak valmistaa niin sanottua Tetra Brik -pakkausta, jota käytetään pääasiallisesti iskukuumennetun maidon pakkaamiseen. Tällä alalla Tetra Pakilla on yksi ainoa kilpailija, PKL-niminen yritys, joka valmistaa vastaavanlaisia aseptisia pakkausmenetelmiä. Sekä aseptiseen pakkaamiseen käytettävien koneiden että pahvipakkausten markkinoille pääsyn ratkaiseva edellytys on aseptista täyttöä koskevan tekniikan hallinta.

— Sitä vastoin ei-aseptiseen pakkaamiseen ei tarvita teknisesti yhtä kehittynyttä laitteistoa. Tetra Rex -pakkaus, jota Tetra Pak käyttää ei-aseptisten pahvipakkausten markkinoilla, kilpailee suoraan norjalaisen konsernin Elopakin valmistaman Pure-Pak-pakkauksen kanssa.

— Huomioon otettuna aikana Tetra Pakin ja yhteisön eri jäsenvaltioissa olevien asiakkaiden välillä sovellettiin koneiden myyntiä ja vuokrausta sekä pahvipakkausten toimitusta koskevia erilaisia vakiosopimuksia. Riidanalaisen päätöksen 24—45 kohdassa on selostettu näiden sopimusten kilpailuun vaikuttavien lausekkeiden sisältöä seuraavasti:

"2.1. Tetra Pakin laitteiston myyntiehdot (liite 2.1)

24) Laitteiston myynnissä sovelletaan vakiosopimuksia seuraavissa viidessä valtiossa: Kreikka, Irlanti, Italia, Espanja ja Yhdistynyt kuningaskunta. Kunkin tutkitun sopimuslausekkeen osalta on suluissa ilmoitettu se valtio tai ne valtiot, joissa sitä sovelletaan.

2.1.1 Laitteiston kokoonpano

25) Italiassa Tetra Pakilla on ehdoton oikeus määrätä myydyn laitteiston kokoonpanosta, joten ostaja ei saa

i) lisätä koneeseen lisävarusteita,

ii) tehdä koneeseen muutoksia, lisätä siihen osia tai poistaa siitä osia,

iii) siirtää konetta.

2.1.2 Laitteiston käyttö ja huolto

26) Tetra Pakin yksinoikeus ja valvontaoikeus laitteiston käytön ja huollon osalta on pyritty takaamaan viidellä sopimuslausekkeella seuraavasti:

iv) Tetra Pakilla on yksinoikeus laitteiston huoltoon ja korjauksiin (kaikki maat Espanjaa lukuun ottamatta).

v) Tetra Pakilla on yksinoikeus varaosien toimittamiseen (kaikki maat Espanjaa lukuun ottamatta).

vi) Tetra Pakilla on oikeus vastikkeetta antaa teknistä tukea, suorittaa koulutus- ja huoltopalveluja sekä tehdä teknisiä uudistuksia, vaikkei asiakas ole sitä pyytänyt (Italia).

vii) Osa teknisestä tuesta, huollosta ja teknisistä uudistuksista aiheutuvien kustannusten peittämiseksi perittävästä maksusta alenee asteittain (enintään 40 prosenttia kuukausittain maksettavasta perusmaksusta) ja määräytyy kaikkien saman tyyppisissä Tetra Pakin koneissa käytettyjen pahvipakkausten lukumäärän perusteella (Italia).

viii) Ostajalla on velvollisuus ilmoittaa Tetra Pakille laitteistoon tehdyistä mahdollisista teknisistä parannuksista tai muutoksista ja luovutettava Tetra Pakille niitä koskevat mahdolliset teollis- tai tekijänoikeudet (Italia).

2.1.3 Pakkaukset

27) Neljä pakkauksia koskevaa sopimuslauseketta takaavat Tetra Pakille tuotetta koskevan yksinoikeuden ja valvontaoikeuden seuraavasti:

ix) Ostaja saa käyttää koneissa ainoastaan Tetra Pakin pakkauksia (kaikki maat).

x) Ostajan on hankittava pakkaukset yksinomaan Tetra Pakilta tai sen nimeämältä tavarantoimittajalta (kaikki maat).

xi) Ostajan on ilmoitettava Tetra Pakille pakkauksiin tehdyistä mahdollisista parannuksista tai teknisistä muutoksista ja luovutettava Tetra Pakille niitä koskevat mahdolliset teollis- tai tekijänoikeudet (Italia).

xii) Tetra Pakilla on oikeus valvoa pakkauksiin painettavia merkintöjä (Italia).

2.1.4 Valvonta

28) Kahden lausekkeen tarkoituksena on varmistaa, että ostaja täyttää sopimusvelvoitteensa seuraavasti:

xiii) Ostajan on esitettävä Tetra Pakille kuukausittainen selvitys (Italia).

xiv) Tetra Pakilla on oikeus tehdä tarkastuksia ilmoittamatta näistä ennakolta (Italia).

2.1.5 Laitteiston omistus- tai käyttöoikeuden luovutus

29) Omistus- tai käyttöoikeuden luovutusta on rajoitettu kahdella sopimuslausekkeella:

xv) Ostajan on hankittava Tetra Pakin suostumus laitteiston myyntiin tai käyttöoikeuden luovutukseen (Italia), omistusoikeuden luovutukselle on asetettu ehtoja (Espanja), ja Tetra Pakilla on oikeus ostaa laitteisto takaisin sen ennakolta vahvistamalla kiinteällä hinnalla (kaikki maat). Tämän lausekkeen rikkomisesta voidaan määrätä erityinen seuraamus (Kreikka, Irlanti, Yhdistynyt kuningaskunta).

xvi) Ostajan on hankittava ulkopuoliselta luovutuksensaajalta sitoumus siitä, että se ottaa vastattavakseen ensin mainitun ostajan velvollisuudet (Italia, Espanja).

2.1.6 Takuu

xvii) Myytyä laitteistoa koskevan takuun soveltaminen edellyttää, että ostaja noudattaa kaikkia sopimuslausekkeita (Italia) tai että ostaja käyttää ainakin yksinomaan Tetra Pakin pakkauksia (muut maat).

2.2 Tetra Pakin laitteiston vuokraehdot (liite 2.2)

31) Laitteiston vuokrauksessa sovelletaan vakiosopimuksia kaikissa yhteisön jäsenvaltioissa Kreikkaa ja Espanjaa lukuun ottamatta.

Vuokrasopimukset sisältävät soveltuvin osin suurimman osan myyntisopimusten lausekkeista. Vuokrasopimuksissa on myös erityisiä vuokrausta koskevia ehtoja, mutta niiden päämäärä on aina sama, eli Tetra Pakin ja sen asiakkaan sitominen mahdollisimman voimakkaasti yhteen.

2.2.1 Laitteiston kokoonpano

32) Tätä koskevat lausekkeet ovat samat kuin myyntisopimusten lausekkeet i, ii ja iii (lauseke i koskee Italiaa, lauseke ii kaikkia maita ja lauseke iii Ranskaa, Irlantia, Italiaa, Portugalia ja Yhdistynyttä kuningaskuntaa).

xviii) Lisäksi vuokrasopimuksissa on lauseke, jonka mukaan vuokraajan on käytettävä kuljetuksessa yksinomaan Tetra Pakin laatikoita, päällyksiä ja/tai säiliöitä (Saksa, Belgia, Italia, Luxemburg, Alankomaat), tai jos toimitusehdot ovat samat, hankkimaan nämä ensisijaisesti Tetra Pakilta (Tanska, Ranska).

2.2.2 Laitteiston käyttö ja huolto

33) Yksinoikeutta koskevat lausekkeet ovat samat kuin myyntisopimusten lausekkeet iv ja v (kaikki maat).

Vuokrasopimuksiin sisältyy vastaavasti lauseke viii, jonka mukaan vuokraajan on luovutettava Tetra Pakille vuokratulle laitteistolle tehtyjä parannuksia koskevat teollis- tai tekijänoikeudet (Belgia, Saksa, Italia, Luxemburg, Alankomaat) tai ainakin myönnettävä Tetra Pakille näihin käyttölupa (Tanska, Ranska, Irlanti, Portugali, Yhdistynyt kuningaskunta).

2.2.3 Pakkaukset

34) Seuraavat lausekkeet ovat samat kuin myyntisopimuksissa: yksinostovelvollisuuden osalta lausekkeet ix (kaikki maat) ja x (Italia); lauseke xi, joka koskee parannuksiin liittyvien teollis- tai tekijänoikeuksien (Tanska, Italia) tai ainakin niiden käyttölupien (Ranska, Irlanti, Portugali, Yhdistynyt kuningaskunta) luovuttamista Tetra Pakille; ja lauseke xii, jonka mukaan Tetra Pakilla on oikeus valvoa, mitä merkintöjä ja tavaramerkkejä asiakas aikoo painaa pakkauksiin (Saksa, Espanja, Kreikka, Italia, Alankomaat, Portugali, Yhdistynyt kuningaskunta).

2.2.4 Valvonta

35) Kuten myynnin osalta vuokransaajan on esitettävä kuukausittainen selvitys (lauseke xiii, kaikki maat), minkä laiminlyönti johtaa kiinteämääräiseen laskutukseen (Belgia, Luxemburg, Alankomaat), ja sallittava Tetra Pakin pääsy tiloihin, joihin laitteisto on asennettu (lauseke xiv, kaikki maat), ja tietyissä maissa pääsy on sallittava ilman ennakkoilmoitusta (muut maat paitsi Tanska, Saksa, Irlanti, Portugali ja Yhdistynyt kuningaskunta).

xix) Lisäksi vuokrasopimuksissa on lauseke, jonka mukaan Tetra Pakilla on oikeus (Tanskassa ja Ranskassa milloin tahansa) tutkia vuokraajayrityksen kirjanpito (kaikissa maissa) ja maasta riippuen yrityksen laskut, kirjeenvaihto tai käytettyjen pakkausten määrän tarkastamiseksi tarvittavat muut asiakirjat.

2.2.5 Vuokraoikeuden siirto, alivuokraus, käyttöoikeuden luovutus tai kolmannen osapuolen lukuun tapahtuva käyttö

36) Myyntisopimuksen osalta omistusoikeus voidaan myöhemmin siirtää ainoastaan erittäin rajoitetuin edellytyksin.

xx) Vuokrasopimusten ehdoissa kielletään vastaavasti vuokraoikeuden siirto, alivuokraus (kaikki maat) tai myös pelkkä kolmannen osapuolen lukuun tapahtuva käyttö (Italia).

2.2.6 Takuu

37) Takuun osalta vuokrasopimusten sanamuoto ei ole yhtä täsmällinen kuin myyntisopimusten: takuun soveltaminen edellyttää Tetra Pakin antamien, laitteiston 'huoltoa' ja 'asianmukaista käyttöä' koskevien 'ohjeiden' noudattamista (kaikki maat). Ilmaisut 'ohjeet', 'huolto' ja 'asianmukainen käyttö' ovat kuitenkin niin väljiä, että niiden on tulkittava kattavan ainakin Tetra Pakin varaosien, korjaus- ja huoltopalvelujen sekä pakkausmateriaalien yksinomaisen käytön. Tetra Pakin kirjalliset ja suulliset vastineet väitetiedoksiantoon vahvistavat tämän tulkinnan.

2.2.7 Vuokran suuruus ja maksuehdot

38) Vuokra koostuu seuraavista suorituksista (kaikki maat):

a) xxi) koneen käyttöönottohetkellä maksettavasta perusvuokrasta, joka ei välttämättä ole samanlaisten koneiden myyntihintaa alhaisempi ja joka vastaa itse asiassa lähes nykyisten ja tulevaisuudessa maksettavien vuokrien yhteismäärää (yli 98 prosenttia joissakin tapauksissa);

b) vuosineljänneksittäin ennakolta maksettavasta vuotuisesta vuokrasta;

c) xxii) kuukausittain maksettavasta tuotantomaksusta, jonka määrä alenee asteittain kaikissa saman tyyppisissä Tetra Pakin koneissa käytettyjen pakkausten lukumäärän mukaan. Tällä maksulla on korvattu myynnissä

(ks. lauseke vii) sovellettava vastaavan suuruinen asteittain aleneva maksu, jolla peitetään osa huoltokustannuksista. Tietyissä maissa (Saksa, Ranska, Portugali) sovelletaan erityistä seuraamusta, jollei tätä maksua suoriteta asetetussa määräajassa.

2.2.8 Vuokra-aika

39) Vuokra-aika ja sen päättymistä koskevat ehdot vaihtelevat jäsenvaltion mukaan:

xxiii) Vähimmäisvuokra-aika vaihtelee kolmesta vuodesta (Tanska, Irlanti, Portugali, Yhdistynyt kuningaskunta) yhdeksään vuoteen (Italia).

2.2.9 Seuraamuslauseke

40) xxiv) Tavanomaisen vahingonkorvauksen lisäksi Tetra Pakilla on oikeus määrätä vuokraajalle seuraamus, jos tämä laiminlyö jonkin sopimusvelvoitteensa, ja Tetra Pak voi vapaasti vahvistaa tämän seuraamuksen määrän asetetun enimmäismäärän rajoissa sopimusrikkomuksen vakavuuden mukaan (Italia).

2.3 Pakkausten toimitusehdot (liite 2.3)

41) Kreikassa, Irlannissa, Italiassa, Espanjassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa pakkausten toimituksessa sovelletaan vakiosopimuksia, joihin sitoutuminen on pakollista aina, kun asiakas ostaa koneen eikä vuokraa sitä.

2.3.1 Yksinostovelvollisuus

42) xxv) Ostaja sitoutuu hankkimaan yksinomaan Tetra Pakilta kaikki pakkausmateriaalit, joita käytetään yhdessä tai useammassa määrätyssä Tetra Pakin koneessa (kaikki maat) ja muissa myöhemmin hankituissa Tetra Pakin koneissa (Italia).

2.3.2 Sopimuksen voimassaoloaika

43) xxvi) Sopimus tehdään aluksi yhdeksäksi vuodeksi, jonka jälkeen sen voimassaoloa voidaan jatkaa uudella viiden vuoden pituisella jaksolla (Italia) tai niin kauan kuin kone on ostajan hallussa (Kreikka, Irlanti, Espanja, Yhdistynyt kuningaskunta).

2.3.3 Hintojen vahvistaminen

44) xxvii) Pakkaukset toimitetaan tilauksentekohetkellä voimassa olevilla hinnoilla. Hintojen muuttamisesta tai sitomisesta indeksiin ei ole sopimusmääräyksiä (kaikki maat).

2.3.4 Pakkausmerkinnät

45) Tetra Pakilla on jälleen oikeus (lauseke xii) valvoa, mitä merkintöjä ja tavaramerkkejä pakkauksiin painetaan."

— Aseptisen pakkaamisen alalla tarjonnan osalta vallitsi riidanalaisen päätöksen mukaan lähes monopoli, koska Tetra Pakin markkinaosuus oli noin 90—95 prosenttia. Jäljellä oleva eli noin 5—10 prosentin markkinaosuus oli Tetra Pakin ainoalla todellisella kilpailijalla, PKL:llä.

— Tarjonnan rakenne ei-aseptisen pakkaamisen alalla oli oligopolistinen. Riidanalaisen päätöksen tekemisen ajankohtana Tetra Pakilla oli 50—55 prosentin osuus näistä yhteisön markkinoista. Vuonna 1985 Elopakilla oli puolestaan noin 27 prosentin osuus ei-aseptiseen pakkaamiseen käytettävien koneiden ja pakkausten markkinoista, ja PKL:llä oli 11 prosentin osuus kyseisistä markkinoista. Jäljellä oleva osuus tällaisten pahvipakkausten markkinoista jakautui kolmen yrityksen kesken ja koneiden markkinoista noin kymmenen pienen valmistajan kesken.

— Elopak Italia teki 27.9.1983 komissiolle valituksen Tetra Pak Italianaa ja sen Italiassa olevia tytäryhtiöitä vastaan syyttäen näitä ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklassa tarkoitetun määräävän markkina-aseman väärinkäytön tunnusmerkit täyttävien kaupallisten menettelytapojen käytöstä. Elopakin mukaan tällaisia menettelytapoja olivat pääasiallisesti pahvipakkausten myynti kilpailijoiden syrjäyttämiseen tähtäävillä saalistushinnoilla, täyttökoneiden toimitusta koskevien kohtuuttomien ehtojen asettaminen ja joissakin tapauksissa myös tämän laitteiston myynti saalistushinnoilla.

— Komissio päätti 16.12.1988 aloittaa tätä asiaa koskevan menettelyn. Riidanalaisessa päätöksessään komissio selosti kilpailusääntöjen rikkomista tiivistetysti seuraavalla tavalla:

"1) sellaisen markkinointipolitiikan noudattaminen, joka on johtanut tarjonnan tuntuvaan rajoittamiseen ja kansallisten markkinoiden eristämiseen yhteisössä;

2) useiden sopimuslausekkeiden määrääminen Tetra Pakin tuotteiden käyttäjille yhteisön jäsenvaltioissa — — olennaisesti siinä tarkoituksessa, että käyttäjät joutuvat kohtuuttomalla tavalla riippuvaisiksi Tetra Pakista ja potentiaalinen kilpailu keinotekoisesti estetään;

3) pahvipakkauksia koskeva hinnoittelukäytäntö, jolla eri jäsenvaltioissa olevien käyttäjien välillä harjoitetaan hintasyrjintää ja jonka tarkoituksena ainakin Italiassa on kilpailijoiden syrjäyttäminen;

4) koneita koskeva hinnoittelukäytäntö, jolla

— eri jäsenvaltioissa olevien käyttäjien välillä harjoitetaan hintasyrjintää,

— myös samassa valtiossa, ainakin Italiassa, olevien käyttäjien välillä harjoitetaan hintasyrjintää,

ja

— ainakin Italiassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa pyritään kilpailijoiden syrjäyttämiseen;

5) useat erityiset menettelytavat, joiden tarkoituksena ainakin Italiassa on kilpailijoiden syrjäyttäminen ja/tai niiden teknologian syrjäyttäminen tietyiltä markkinoilta."

— Komissio antoi Tetra Pakille määräyksen lopettaa todetut rikkomiset ja tehdä tiettyjä toimenpiteitä; samalla komissio määräsi Tetra Pakille 75 miljoonan ecun suuruisen sakon.

3 Tetra Pak vaati ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa riidanalaisen päätöksen kumoamista ja komission velvoittamista korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

4 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi Tetra Pakin nostaman kanteen ja velvoitti sen korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

5 Tetra Pak vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

— kumoaa valituksenalaisen tuomion kokonaan tai osittain,

— kumoaa riidanalaisen päätöksen kokonaan tai osittain,

— toissijaisesti kumoaa Tetra Pakille määrätyn sakon tai vähentää sitä huomattavasti,

— velvoittaa komission korvaamaan tästä muutoksenhausta sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsittelystä aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

Komissio vaatii, että yhteisöjen tuomioistuin

— jättää valituksen osittain tutkimatta ja joka tapauksessa hylkää sen perusteettomana,

— velvoittaa Tetra Pakin korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

6 Tetra Pak vetoaa viiteen perusteeseen valituksensa tueksi.

Ensimmäinen valitusperuste

7 Ensimmäisessä valitusperusteessaan Tetra Pak väittää, että relevantit tuotemarkkinat on määritelty valituksenalaisessa tuomiossa ristiriitaisesti. Lisäksi tämä määrittely perustuu virheelliseen oikeudelliseen arviointiin.

8 Ensimmäisen valitusperusteen ensimmäinen osa koskee valituksenalaisen tuomion 64 ja 73 kohtaa, joissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi seuraavasti:

"64. Tässä tapauksessa aseptisten pakkausmenetelmien ja ei-aseptisten menetelmien välistä korvaavuutta sekä pahvia käyttävien menetelmien ja muita materiaaleja käyttävien menetelmien välistä korvaavuutta on arvioitava ottamalla huomioon nestemäisten elintarvikkeiden pakkausmenetelmiä koskevien yleisten markkinoiden kilpailuolosuhteet kokonaisuudessaan. Kantajan esittämän väitteen mukaan nämä yleiset markkinat jakautuvat erillisiin osamarkkinoihin sen mukaan, käytetäänkö pakkausmenetelmiä maidon pakkaamiseen, muiden maitotuotteiden kuin maidon pakkaamiseen vai muiden kuin maitotuotteiden pakkaamiseen, koska näiden erityyppisten tuotteiden pakkaamisella on omat erityispiirteensä ja niiden pakkaamista varten on mahdollisesti olemassa erilaisia korvaavia laitteistoja; käsiteltävänä olevan tapauksen erityisissä olosuhteissa tämä tarkoittaisi sellaista markkinoiden osittamista, joka ei vastaa todellista taloudellista tilannetta. Sekä

aseptiseen että ei-aseptiseen pakkaamiseen käytettävien koneiden ja pahvipakkausten kysynnän ja tarjonnan rakenne ovat toisiinsa verrattavissa koneiden ja pakkausten käytöstä riippumatta, koska niitä kaikkia käytetään samalla alalla eli nestemäisten elintarvikkeiden pakkaamisen alalla.

— —

73. Markkinoiden tutkiminen maidon pakkaamisen alalla osoittaa, että kyseiset neljät päätöksessä rajatut markkinat todella olivat erillisiä markkinoita."

9 Tetra Pakin mukaan nämä kaksi päätelmää ovat ristiriidassa keskenään. Huomioon on otettava joko nestemäisten elintarvikkeiden pakkaamismenetelmien yleiset markkinat tai muussa tapauksessa on erotettava toisistaan neljät erilliset markkinat. Jos relevantit markkinat olivat nestemäisten elintarvikkeiden pakkausmenetelmien yleiset markkinat, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt hyväksyä Tetra Pakin väite, jonka mukaan komissio oli virheellisesti erottanut toisistaan aseptisten ja ei-aseptisten menetelmien markkinat. Jos sitä vastoin aseptisten ja ei-aseptisten menetelmien markkinoita oli pidettävä erillisinä, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei olisi pitänyt hylätä Tetra Pakin väitettä siitä, että komissio oli tehnyt virheen sisällyttäessään relevantteihin tuotemarkkinoihin muiden kuin maitotuotteiden pakkaamiseen tarkoitetut menetelmät.

10 Tältä osin on syytä korostaa, että valituksenalaisen tuomion 60 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että sen oli tutkittava, olivatko markkinat määritelty riidanalaisessa päätöksessä asianmukaisesti, kun siinä erotettiin aseptisten ja ei-aseptisten menetelmien neljät markkinat. Tuomion 63 kohdassa se muistutti, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan relevantteja tuotemarkkinoita määriteltäessä on otettava huomioon koko taloudellinen tilanne, jotta kyseisen yrityksen tosiasiallinen taloudellinen markkinavoima voidaan arvioida, ja tässä yhteydessä on tärkeää määritellä ensin ne tuotteet, joilla siitä huolimatta, ettei näitä tuotteita voida korvata muilla tuotteilla, voidaan riittävästi korvata kyseisen yrityksen tuotteet paitsi ominaisuuksiensa perusteella myös markkinoilla vallitsevien kilpailuolosuhteiden sekä kysynnän ja tarjonnan rakenteen perusteella.

11 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siis vielä määritellyt relevantteja markkinoita valituksenalaisen tuomion 64 kohdassa. Tässä vaiheessa se tyytyi ainoastaan toteamaan, että aseptisten ja ei-aseptisten menetelmien korvaavuutta oli arvioitava nestemäisten elintarvikkeiden pakkaamismenetelmien yleisillä markkinoilla. Näin ollen se hylkäsi Tetra Pakin väitteen siitä, että markkinat oli erotettava toisistaan pakattavien tuotteiden perusteella. Vasta tutkittuaan yksityiskohtaisesti näiden yleisten markkinoiden tilanteen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki valituksenalaisen tuomion 73 kohdassa sen päätelmän, että riidanalaisessa päätöksessä rajatut kyseiset neljät markkinat olivat todella erillisiä.

12 Ensimmäisen valitusperusteen toiseen osaan, jossa valittaja väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käyttäneen virheellistä oikeudellista perustetta, sisältyy kolme eri perustelua. Ensinnäkin Tetra Pak väittää, että muiden kuin maitotuotteiden pakkaamiseen käytettävien koneiden ja pahvipakkausten markkinat olisi pitänyt jättää relevanttien markkinoiden ulkopuolelle. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi pitänyt tutkia samalla tavalla kuin yhteisöjen tuomioistuin on tehnyt asiassa 322/81, Michelin vastaan komissio, 9.11.1983 antamassaan tuomiossa (Kok. 1983, s. 3461, 37 kohta), soveltuivatko kyseiset tuotteet erityisen hyvin samojen tarpeiden tyydyttämiseen ja olivatko ne vaikeasti korvattavissa muilla tuotteilla. Tetra Pakin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ei olisi pitänyt tyytyä toteamaan — kuten se on tehnyt valituksenalaisen tuomion 65, 74 ja 75 kohdassa — ensin, että maidon pakkausala oli paljon merkittävämpi kuin muiden kuin maitotuotteiden pakkausala, ja tämän jälkeen, että hedelmämehujen pakkaamiseen käytettävien ei-aseptisten pahvipakkausten osuus markkinoista oli merkityksettömän pieni.

13 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on edellä mainitussa asiassa Michelin vastaan komissio antamansa tuomion 37 kohdassa todennut, markkinoiden kilpailuolosuhteet sekä kysynnän ja tarjonnan rakenne ovat ratkaisevia perusteita arvioitaessa, voidaanko tietyt tuotteet korvata muilla tuotteilla. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on siten perustellusti ottanut tässä tapauksessa huomioon kysynnän rakenteen. Se on ensinnäkin valituksenalaisen tuomion 65 kohdassa todennut, että suurinta osaa sekä aseptisista että ei-aseptisista pahvipakkauksista käytettiin maidon pakkaamiseen ja että komissio ei ollut velvollinen tutkimaan erikseen muiden tuotteiden kuin maidon pakkausalaa. Tuomion 75 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että hedelmämehujen pakkaamiseen käytettävien aseptisten ja ei-aseptisten pahvipakkausten kysyntä oli vakaata, ja pyrkinyt tällä osoittamaan, että myös tällä alalla korvaavuusaste oli erittäin alhainen.

14 Toiseksi Tetra Pakin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan valituksenalaisen tuomion 71 kohdassa, että muista materiaaleista kuin pahvista olevien aseptisten pakkausten osuus markkinoista oli merkityksettömän pieni, ja että tämä riitti sen toteamiseksi, etteivät ne olleet korvaavia pahvia käyttävien menetelmien kanssa.

15 Valituksenalaisen tuomion 71 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut, että jakson 1976—1991 aikana muiden pakkausmateriaalien kuin pahvin osuus iskukuumennetun maidon pakkaamisen markkinoilla on merkityksettömän pieni. Kuten edellä on todettu, vakaa kysyntä on ratkaiseva edellytys arvioitaessa pahvin ja muiden materiaalien välistä korvaavuutta.

16 Kolmanneksi Tetra Pak kyseenalaistaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen päättelyn valituksenalaisen tuomion 66—68 kohdassa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimittäin todennut, että "tuotteiden riittävää korvaavuutta koskevaa edellytystä" on sovellettava "itse pakkausmenetelmiin, koska nämä muodostavat välituotteiden markkinat, joilla Tetra Pakin asemaa on arvioitava, eikä tätä edellytystä pidä soveltaa lopputuotteisiin eli tässä tapauksessa pakattuihin nestemäisiin elintarvikkeisiin". Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kuitenkin lisäsi tuomion 67 kohdassa, että komission on välttämättä pitänyt ottaa huomioon se, mikä vaikutus loppukuluttajilta tulevalla kysynnällä on pakkaajilta tulevaan välikysyntään, ja että komissio on todennut, että kuluttajatottumusten muuttaminen pakkaustyypin osalta olisi edellyttänyt useita vuosia kestävää pitkää ja kallista prosessia. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin seurasi tuomion 68 kohdassa komission päättelyä, jonka mukaan eri pakkaustyyppien suhteellisten hintojen vähäiset mutta huomionarvoiset erot eivät olleet niin suuria, että eri maitolaatuja olisi erilaisten pakkausten vuoksi ryhdytty korvaamaan toisilla maitolaaduilla, koska eri maitolaadut eivät ole täysin toisensa korvaavia.

17 Tetra Pakin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen, kun se on relevantteja markkinoita määritellessään ottanut huomioon ainoastaan korvaavuusmahdollisuuden lyhyellä aikavälillä, vaikka sen olisi pitänyt tutkia, oliko ei-aseptisten pakkausmenetelmien taholta tulevalla kilpailulla vain

vähäinen vaikutus aseptisten pakkausmenetelmien alalla. Tetra Pakin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perusteluissa riidanalaisen tuomion 69 ja 70 kohdassa ei osoiteta, ettei näiden kahden pakkausmenetelmän välillä ole tuntuvaa kilpailua.

18 On selvää, että valituksenalaisen tuomion kyseisissä kohdissa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tutkinut, oliko aseptisten ja ei-aseptisten pakkausmenetelmien välillä riittävä korvaavuus. Useilla eri perusteilla se katsoi, ettei näin ollut.

19 Kun ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tässä yhteydessä viittasi pitkään ja kalliiseen prosessiin, se tarkoitti ainoastaan mahdollisuutta vaikuttaa kuluttajatottumuksiin. Muut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen huomioon ottamat tekijät osoittavat, ettei tuotteiden välillä ollut riittävää korvaavuutta edes keskipitkän tai pitkän ajan kuluessa; nämä tekijät liittyvät muun muassa siihen, että pakkausmenetelmän vaihtamisesta aiheutui lisäkuluja jakelujärjestelmien välisten erojen vuoksi, ja että sellaisten koneiden valmistaminen, joilla iskukuumennettua maitoa voidaan pakata aseptisissa olosuhteissa pahvipakkauksiin, edellyttää monimutkaisen teknologian hallintaa, ja että ei-aseptisten menetelmien valmistajilla oli vaikeuksia päästä aseptisten menetelmien markkinoille. Toisin kuin Tetra Pak väittää, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siten ole rajoittunut tutkimaan korvaavuutta lyhyen ajan kuluessa.

20 Edellä esitetyistä syistä ensimmäinen valitusperuste on hylättävä.

Toinen valitusperuste

21 Toisessa valitusperusteessa Tetra Pak pääasiallisesti kiistää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 122 kohdassa tekemän seuraavan päätelmän:

"Edellä esitetyn perusteella on katsottava, että käsiteltävänä olevassa tapauksessa Tetra Pakin ei-aseptisten menetelmien markkinoilla käyttämät menettelytavat voivat kuulua perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisalaan ilman, että olisi

tarpeen osoittaa, että sillä oli määräävä asema juuri näillä markkinoilla erikseen tarkasteltuna, koska tämän yrityksen johtava asema ei-aseptisten menetelmien markkinoilla sekä ei-aseptisten ja aseptisten menetelmien markkinoiden läheinen kytkentä takasivat Tetra Pakille mahdollisuuden toimia itsenäisesti ottamatta huomioon muita ei-aseptisten menetelmien markkinoilla toimivia taloudellisia toimijoita, joten sillä oli 86 artiklan perusteella erityinen velvollisuus pitää yllä tehokasta ja vääristymätöntä kilpailua näillä markkinoilla."

22 Tetra Pakin mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 114 ja 115 kohdassa mainitseman oikeuskäytännön perusteella ei voida päätellä, että perustamissopimuksen 86 artiklaa sovellettaisiin menettelytapaan, jota yritys käyttää muilla kuin niillä markkinoilla, joilla se on määräävässä asemassa, jos menettelytavan tarkoituksena ei ole vahvistaa yrityksen määräävää markkina-asemaa. Tetra Pak väittää, että tällaista päätelmää ei voida perustella edes komission ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen toteamilla eri markkinoiden välisillä kytkennöillä.

23 Perusteluissaan Tetra Pak vetoaa erityisesti siihen, että aikaisemmassa oikeuskäytännössään yhteisöjen tuomioistuin on tähän mennessä tutkinut kahdenlaisia tilanteita: joko markkina-asemaa on käytetty väärin niillä markkinoilla, joilla kyseinen yritys on määräävässä asemassa, mutta väärinkäytön vaikutukset ovat ulottuneet toisille markkinoille, tai asemaa on käytetty väärin markkinoilla, joilla yritys ei ole määräävässä asemassa, mutta tämä väärinkäyttö on vahvistanut sen asemaa niillä markkinoilla, joilla sillä on määräävä asema.

24 On syytä korostaa ensinnäkin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 113 kohdassa esittämiä perusteluja, joiden mukaan 86 artiklassa ei ole minkäänlaista nimenomaista mainintaa siitä, millä tuotemarkkinoilla markkina-aseman väärinkäyttö on todettava, ei voida kiistää. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin voi siten perustellusti todeta valituksenalaisen tuomion 115 kohdassa, että määräävässä asemassa olevalle yritykselle kuuluvan erityisen velvollisuuden aineellista soveltamisalaa on tarkasteltava ottaen huomioon kunkin yksittäistapauksen erityiset olosuhteet, jotka osoittavat kilpailun heikentyneen.

25 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mainitsemalla oikeuskäytännöllä on merkitystä käsiteltävänä olevassa asiassa. Esimerkiksi yhdistetyissä asioissa 6/73 ja 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents Corporation vastaan komissio, 6.3.1974 annetussa tuomiossa (Kok. 1974, s. 223) ja asiassa 311/84, CBEM, 3.10.1985 annetussa tuomiossa (Kok. 1985, s. 3261) oli kysymys sellaisesta määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä, jonka vaikutukset ulottuivat muille kuin niille markkinoille, joilla kyseiset yritykset olivat määräävässä asemassa. Asiassa C-62/86, AKZO vastaan komissio, 3.7.1991 annetussa tuomiossa (Kok. 1991, s. I-3359) sekä asiassa T-65/89, BPB Industries ja British Gypsum vastaan komissio, 1.4.1993 annetussa tuomiossa (Kok. 1993, s. II-389) yhteisöjen tuomioistuin piti määräävän aseman väärinkäyttönä tietynlaista menettelyä muilla kuin niillä markkinoilla, joilla yrityksellä oli määräävä asema, kun tämän menettelyn vaikutukset ulottuivat viimeksi mainituille markkinoille. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 116 kohdassa siten aiheellisesti tämän oikeuskäytännön perusteella katsonut, että sen oli hylättävä kantajan väitteet siitä, että yhteisöjen tuomioistuinten kannan mukaan 86 artiklaa ei voitaisi koskaan soveltaa määräävässä asemassa olevan yrityksen toimiin muilla kuin niillä markkinoilla, joilla sillä on määräävä asema.

26 Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen 61 kohdassa esitetyistä syistä Tetra Pak ei voi vedota myöskään asiassa 85/76, Hoffmann-La Roche vastaan komissio, 13.2.1979 annettuun tuomioon (Kok. 1979, s. 461) eikä edellä mainitussa asiassa Michelin vastaan komissio annettuun tuomioon.

27 On totta, että 86 artiklan soveltaminen edellyttää, että määräävän markkina-aseman ja sen väitetyn väärinkäytön välillä on oltava yhteys, jota puolestaan yleensä ei ole, jos yrityksen menettely muilla kuin niillä markkinoilla, joilla sillä on määräävä asema, saa aikaan vaikutuksensa näillä muilla markkinoilla. Tässä tapauksessakin kyseessä olevien erillisten mutta liitännäisten markkinoiden osalta 86 artiklaa voidaan soveltaa ainoastaan erityisten olosuhteiden perusteella sellaisilla liitännäisillä markkinoilla todettuun menettelytapaan, joilla yritys ei ole määräävässä asemassa, kun menettelytavan vaikutukset ilmenevät näillä liitännäisillä markkinoilla.

28 Tältä osin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin piti valituksenalaisen tuomion 118 kohdassa merkityksellisenä sitä, että Tetra Pakilla oli yhteensä 78 prosentin osuus sekä aseptisten että ei-aseptisten pahvipakkausten markkinoilla, ja tämä osuus oli seitsemän kertaa suurempi kuin sen lähimmän kilpailijan osuus. Valituksenalaisen tuomion 119 kohdassa se korosti, että Tetra Pakilla oli johtava asema

ei-aseptisella pakkausalalla. Tämän jälkeen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi valituksenalaisen tuomion 121 kohdassa, että Tetra Pakilla oli lähes monopoliasema aseptisen pakkaamisen markkinoilla, joilla sen markkinaosuus oli 90 prosenttia. Se totesi, että tämän asemansa ansiosta Tetra Pakilla oli etuoikeutettu asema myös ei-aseptisten pakkausmenetelmien toimittajana. Lopuksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi riidanalaisen tuomion 122 kohdassa, että tämän tapauksen asiayhteydessä 86 artiklan soveltaminen oli perusteltua eri markkinoiden tilanteiden ja markkinoiden välisten läheisten kytkentöjen vuoksi.

29 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen huomioon ottamien markkinoiden välisten kytkentöjen merkitystä asiassa ei voida kiistää. Koska kyseisiä eri menetelmiä käytetään samojen nestemäisten perustuotteiden pakkaamiseen, voidaan katsoa, että Tetra Pakin asiakkaat toisella alalla ovat sen potentiaalisia asiakkaita myös toisella alalla. Tilastojen mukaan vuonna 1987 noin 35 prosenttia Tetra Pakin asiakkaista osti sekä aseptisia että ei-aseptisia pakkausmenetelmiä, mikä tukee tätä päätelmää. Näin ollen on myös aiheellista todeta, että Tetra Pak ja sen merkittävin kilpailija, PKL, toimivat kaikilla kyseessä olevilla markkinoilla, joita on neljä. Koska Tetra Pak hallitsi aseptisten menetelmien markkinoita lähes täysin, se voi luottaa saavansa etuoikeutetun aseman myös ei-aseptisten menetelmien markkinoilla. Aseptisten menetelmien markkinoilla nauttimansa aseman vuoksi Tetra Pak saattoi keskittää voimavaransa ei-aseptisille markkinoille ja toimia itsenäisesti ottamatta huomioon muita taloudellisia toimijoita.

30 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on juuri edellä selostettujen seikkojen perusteella, tarkastelemalla niitä yhdessä eikä erikseen, voinut katsoa, että Tetra Pakilla oli mahdollisuus toimia itsenäisesti ottamatta huomioon muita taloudellisia toimijoita ei-aseptisen pakkaamisen markkinoilla ilman, että sen olisi tarvinnut osoittaa Tetra Pakin olevan määräävässä asemassa näillä markkinoilla.

31 Näillä perusteilla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on perustellusti katsonut, että perustamissopimuksen 86 artiklaa voitiin soveltaa tässä tapauksessa, koska Tetra Pakin lähes monopoliasema aseptisten menetelmien markkinoilla ja johtava asema ei-aseptisten menetelmien markkinoilla, jotka olivat erilliset mutta läheisesti liitännäiset markkinat, antoivat tälle yritykselle aseman, joka voidaan rinnastaa määräävään asemaan kaikilla kyseisillä markkinoilla.

32 Tällaisessa tilanteessa oleva yritys pystyy varmasti varautumaan siihen, että sen markkinakäyttäytyminen saattaa kuulua perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisalaan. Toisin kuin valittaja väittää, oikeusvarmuuden vaatimukset näin ollen täyttyvät.

33 Edellä esitetyn perusteella toinen valitusperuste on hylättävä.

Kolmas valitusperuste

34 Kolmannessa valitusperusteessaan Tetra Pak väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan, että pahvipakkausten ja pakkauskoneiden sidonta myynnissä oli 86 artiklan vastaista, vaikka näiden tuotteiden välillä oli luonnollinen yhteys ja sidonta oli yleisen kauppatavan mukaista.

35 Tetra Pak tulkitsee perustamissopimuksen 86 artiklan toisen kohdan d alakohtaa siten, että siinä kielletään ainoastaan menettelytavat, joissa sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

36 Ensinnäkin on todettava, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on nimenomaisesti hylännyt Tetra Pakin väitteen, jolla tämä pyrki osoittamaan, että koneiden ja pahvipakkausten välillä oli luonnollinen yhteys. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toteaa valituksenalaisen tuomion 82 kohdassa, että "kauppatavan perusteella ei voida katsoa, että tuotteen pakkaamiseen tarkoitetut koneet ja pakkaukset olisivat erottamattomasti sidoksissa toisiinsa. Markkinoilla on jo nimittäin pitkän aikaa ollut itsenäisiä valmistajia, jotka — valmistamatta itse koneita — ovat

erikoistuneet sellaisten ei-aseptisten pahvipakkausten valmistukseen, joita käytetään muiden yritysten valmistamissa koneissa". Tässä perustelussa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on katsonut kauppatavankin huomioon ottaen, ettei Tetra Pakin väittämää luonnollista yhteyttä ollut olemassa, ja todennut, että muutkin yritykset voivat valmistaa Tetra Pakin koneissa käytettäviä pahvipakkauksia. Aseptisten pakkausten osalta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on todennut valituksenalaisen tuomion 83 kohdassa, että "yhteisön kilpailuoikeuden kannalta jokainen itsenäinen valmistaja on täysin vapaa valmistamaan kulutushyödykkeitä, jotka on tarkoitettu käytettäviksi muiden valmistamissa koneissa tai laitteissa, edellyttäen, ettei se näin tehdessään loukkaa kilpailijalle kuuluvaa immateriaalioikeutta". Riidanalaisen tuomion 138 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi myös luonnollista yhteyttä koskevan väitteen sillä perusteella, ettei Tetra Pak voinut teknisistä syistä tai tuotevastuuseen, yleiseen terveyteen ja maineensa suojeluun liittyvistä syistä omasta aloitteestaan ryhtyä tiettyihin toimenpiteisiin. Kaikki nämä perustelut osoittavat, ettei ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsonut Tetra Pakin olevan ainoa yritys, joka voi valmistaa sen koneissa käytettäviä pahvipakkauksia.

37 On syytä korostaa, että perustamissopimuksen 86 artiklan toisessa kohdassa oleva luettelo määräävän markkina-aseman väärinkäyttötilanteista ei ole tyhjentävä. Vaikka kahden tuotteen sidonta olisi siis kauppatavan mukaista, tai kun näiden kahden tuotteen välillä on luonnollinen yhteys, tällainen myynti voi silti täyttää 86 artiklassa tarkoitetun väärinkäytön tunnusmerkit, jollei sitä voida perustella objektiivisilla syillä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen valituksenalaisen tuomion 137 kohdassa noudattama päättely ei siten ole millään tavalla virheellinen.

38 Edellä esitetyistä syistä myös kolmas valitusperuste on hylättävä.

Neljäs valitusperuste

39 Neljännessä valitusperusteessaan Tetra Pak väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tehnyt oikeudellisen virheen katsoessaan valituksenalaisen tuomion 150 kohdassa, että Tetra Pakin ei-aseptisten menetelmien alalla noudattamilla hinnoilla pyrittiin kilpailijoiden syrjäyttämiseen, osoittamatta kuitenkaan, että Tetra Pak olisi voinut realistisesti odottaa saavansa takaisin tällaisesta hinnoittelusta aiheutuvat tappiot.

40 Tetra Pak katsoo, että kilpailijoiden syrjäyttämiseen tarkoitetun hinnoittelun käsite edellyttää, että yrityksellä on mahdollisuus saada takaisin tällaisilla hinnoilla tapahtuvasta myynnistä aiheutuvat tappiot. Tämä käy selvästi ilmi edellä mainitussa asiassa AKZO vastaan komissio annetun tuomion 71 kohdasta. Sitä vastoin komissio ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin myöntävät, että tuotteita on myyty omakustannushintaa alhaisemmilla hinnoilla ainoastaan ei-aseptisen pakkaamisen markkinoilla, joilla Tetra Pakin ei ole todettu olevan määräävässä asemassa, joten sillä ei ollut minkäänlaista todellista mahdollisuutta saada tulevaisuudessa tappioitaan takaisin.

41 On syytä korostaa, että juuri edellä mainitussa asiassa AKZO vastaan komissio antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin vahvisti kaksi menetelmää sen tutkimiseksi, onko jokin yritys käyttänyt saalistushinnoittelumenetelmää. Ensinnäkin muuttuvien kustannusten keskiarvoa alhaisempia hintoja on aina pidettävä osoituksensa markkina-aseman väärinkäytöstä. Tässä tapauksessa ei voida ajatella, että hinnoittelun taloudellinen tarkoitus olisi joku muu kuin kilpailijan syrjäyttäminen, sillä jokainen valmistettu ja myyty yksikkö aiheuttaa yritykselle tappiota. Toiseksi kokonaiskustannusten keskiarvoa alhaisempia mutta muuttuvien kustannusten keskiarvoa korkeampia hintoja on pidettävä osoituksena markkina-aseman väärinkäytöstä ainoastaan, jos syrjäyttämistarkoitus voidaan näyttää toteen.

42 Valituksenalaisen tuomion 150 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tutkinut asiaa samalla tavalla kuin yhteisöjen tuomioistuin edellä mainitussa asiassa AKZO vastaan komissio annetussa tuomiossa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin totesi, että ei-aseptisten pahvipakkausten myynnissä Italiassa vuosina 1976—1981 käytetyt hinnat olivat huomattavasti muuttuvien kustannusten keskiarvoa alhaisempia. Näin ollen ei ollut välttämätöntä esittää näyttöä yrityksen tarkoituksesta syrjäyttää kilpailijat markkinoilta. Vuonna 1982 näiden pahvipakkausten hinnat vaihtelivat muuttuvien kustannusten keskiarvon ja kokonaiskustannusten keskiarvon välillä. Juuri tästä syystä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 151 kohdassa pyrkinyt osoittamaan, että Tetra Pakin tarkoituksena oli kilpailijan syrjäyttäminen markkinoilta.

43 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on myös valituksenalaisen tuomion 189—191 kohdassa aiheellisesti seurannut täysin samaa päättelyä ei-aseptiseen pakkaamiseen käytettävien koneiden myynnin osalta Yhdistyneessä kuningaskunnassa vuosina 1981—1984.

44 On lisättävä, että tähän tapaukseen liittyvissä olosuhteissa ei ole tarkoituksenmukaista vaatia lisänäyttönä sen osoittamista, että Tetra Pakilla oli todellinen mahdollisuus saada tappionsa takaisin. Saalistushinnoittelu on voitava sanktioida heti, kun on olemassa kilpailijoiden syrjäyttämisen vaara. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 151 ja 191 kohdassa todennut, että tässä tapauksessa tällainen vaara oli olemassa. Tavoitellun päämäärän eli vääristymättömän kilpailun ylläpitämisen vuoksi ei voida odottaa, että tällainen toimintatapa todella johtaa kilpailijoiden todelliseen syrjäyttämiseen.

45 Näillä perusteilla neljäs valitusperuste on hylättävä.

Viides valitusperuste

46 Viimeiseksi Tetra Pak väittää, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole vastannut sen väitteisiin lieventävistä seikoista, jotka komission olisi pitänyt ottaa huomioon vahvistaessaan sakon määrän. Tetra Pak katsoo, että valituksenalaisen tuomion 239 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tutkinut ainoastaan sen, oliko kilpailusääntöjä rikottu tahallisesti vai tuottamuksellisesti. Tetra Pakin mukaan tuomioistuimen olisi pitänyt ottaa huomioon tämän tapauksen erityispiirteiden lisäksi se, että kyseessä oli uudenlainen tapaus. Koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on sekoittanut toisiinsa rikkomisen tahallisuutta tai tahattomuutta koskevan kysymyksen ja kysymyksen siitä, oliko aikaisempien vastaavanlaisten tapausten puuttumista pidettävä lieventävänä seikkana, Tetra Pak katsoo, että sakko on kumottava tai sitä on ainakin huomattavasti vähennettävä.

47 Tältä osin on ensinnäkin todettava, että valituksenalaisen tuomion 228 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on itse asiassa ottanut huomioon Tetra Pakin väitteet sekä tuotemarkkinoiden rajaamismenetelmän sekä niiden perusteiden uutuudesta, joilla perustamissopimuksen 86 artiklaa sovellettiin ei-aseptisen pakkaamisen alalla.

48 Seuraavaksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on valituksenalaisen tuomion 239 kohdassa verrannut toisiinsa rikkomisen vakavuutta ja niitä lieventäviä seikkoja, joihin valittaja on vedonnut. Tuomioistuin katsoi, että vaikka tietyssä mielessä kyseisten tuotemarkkinoiden määrittely ja 86 artiklan soveltamisalan määrittely ovat suhteellisen monimutkaisia tehtäviä, Tetra Pak ei voinut olla tietämättä, että kyseiset menettelytavat olivat perustamissopimuksen kilpailusääntöjen vastaisia, ottaen huomioon, että sillä oli lähes monopoliasema aseptisen pakkaamisen markkinoilla ja johtava asema ei-aseptisen pakkaamisen markkinoilla. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi tällä perusteella, että kyseisestä markkina-aseman väärinkäytöstä johtuvien kilpailun rajoitusten ilmeisyyden ja erityisen vakavuuden vuoksi oli syytä säilyttää sakon määrä ennallaan siitä huolimatta, että tietyt riidanalaisessa päätöksessä tehdyt oikeudelliset arvioinnit olivat uusia.

49 Tällä perusteella ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on oikeudellisesti riittävästi ottanut huomioon valittajan perustelut niistä lieventävistä seikoista, joihin tämä on väittänyt voivansa vedota.

50 Viides valitusperuste on siten myös hylättävä.

51 Edellä esitetyn perusteella valitus on kokonaisuudessaan hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

52 Työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan, jota sovelletaan muutoksenhakuun 118 artiklan nojalla, mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska valittaja on hävinnyt asian, se on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (viides jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) Valitus hylätään.

2) Valittaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Sevón Gulmann Edward

Puissochet Jann

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä marraskuuta 1996.

R. Grass J. C. Moitinho de Almeida

kirjaaja viidennen jaoston puheenjohtaja